

GAZET'A TRANSILVANIEI.

Gazet'a esse de 2 ori: Mercuria si Sambet'a, F6icia una data pe septemana, — Pretiulu: pe 1 anu 10 fl. v. a. Pentru tieri esterne 16 fl. v. a. pe unu anu s6u 40 doideceri, or 3 galbini mon. sunat6ria. Se prenumera la postele c. r., si pe la DD. corespondenti. — Pentru serie ad. cam 10 vorte mari s6u mici inserate se ceru 8 cr. Tacs'a timbrala e 30 cr. de fiacare publicare. Fara depunerea acestui pretiu inainte nu es voru mai primi publicari.

Nr. 95-6.

Brasiovu, 5. Octombre 1863.

Anulu XXVI.

MONARCHIA AUSTRIACA.

Diet'a Transilvaniei.

Siedinti'a XXXV. din 25. Sept. (Urmare.)

Baritiu: Inalta casa! De si recunosc, ca acestu § alu 18, luatu dupa strins'a logica, nu ar av6 locu sub titulu ce o p6rta articolulu de lege intregu, am totusi mai multe alte temeuri, cari me indupleca, me silescu, c6 se'lu primescu in intregu cuprinsulu lui si totuodata cu unu micu adausu din o parte a amendamentulu pr6-s. Sale D. Metropolitu. Pentru c6 se potu desvolt6 cu mai bunu resultatu temeurile mele, me vedu silitu a me int6rce la legislatiunea cea vechia, privit6ria la sc6la, si ac6st'a cu atatu mai vertosu, cu catu me simtiu indatoratu a respunde la acelu Dn. deput. din centru, care este pentru total'a stergere a acestui §.

In legislatiunea vechia, privit6ria la scoli, nu afliu alta lege, de catu art. 55 din 1791 si in acelu pasagiulu urm.: „liberumque sit singularum 4 relig. Ecclesiis etc. etc. libere extruendorum . . . Collegiorum et Gymnasiorum usu nunquam turbantur.

Intemeiati unii mai vertosu pre art. ac6st'a de lege, precumu si mai de nou pe cuprinsulu art. I. de lege, care a trecut din manile dietei ardeleni in manile suverapului nostru, cu privire la autonomi'a asecurata respectiveloru confesiuni, in aceste done legi afla, ca §. 18 nu numai ca este de prisosu, oi in catuva si periculosu pentru autonomi'a respectiveloru confesiuni.

Pentruca d6ca am intielesu bene pre D. dep. din centru, apoi acestu § ar inveliu indirecte unu feliu de amestecu alu poterii legislative tranniene in trebile autonomiei deosebiteloru confesiuni. Eu inse ac6sta asertiune o negu. Eu nece art. 55 din 1791, neci art. 1 de lege din 1863 nu-i intielegu asia, precumu se pare ca-i intielege D. dep. Bar. Bedeus. Cu aceea, ca respectivii art. de lege asigura besericeloru autonomi'a lor, inca nu s'a disu nece decumu, ca prin aceea aceli articuli oprescu s6u pre statu s6u pre particulari s6u pre alte societati de mireni de a intemelia sc6le ori si de ce categoria. — Me indoiescu totuodata, d6ca se afla in t6ta legislatiunea Tranniei undeva vr'unu art. de lege, care se opr6sca pre statu ori pre particulari neclerici, ad. pre mireni de a intemelia sc6le, si de a dispune asupr'a lor, dupa cumu voru afl6 ei cu cale; nu afl6 nece unu art. de lege, care se dica, ca este statulu ori particulariulu in dreptu de asi sacrific6 averea s'a pentru o sc6la, inse ca este totuodata indatoratu, c6 ori ce sc6la se o supuna sub nemediulocit'a epitropia si se o d6 in absolut'a proprietate a vreunei confesiuni si respective beserici. —

Me uitu dupa aceea in t6ta Europ'a civilisata, si mai cu s6ma in tierile intr'adeveru constitutionale, si vedu acolo, ca pre lenga asigurarea autonomiei besericeloru cu privire la sc6lele lor, statulu si particularii inca sunt asigurati deplinu in dreptulu lor de a intemei6 scoli. Ac6st'a este unu adeveru, pre care'lu afl6 in vi6ti'a poporaloru pretutindenii lucrandu si respandendu benecuventarile sale preste t6te tierile Europei, 6r' acestu adeveru dorescu se prinda radecini si in Ard6lu, pentru ca dela intemeierea lui asteptu celu mai bunu resultatu pentru patri'a ac6sta si pentru pop6rele ei.

Indata cumu voliu porni din acestu adeveru, trebuie cu atatu mai vertosu se me alipescu de §. 18, atatu pentru ca am in aintea ochiloru nu numai statulu, ci si toti particularii, catu si pentruca vedu o necesitate de a se infiint6 institute de acelea in patri'a n6stra, cari pe lenga cea mai buna vointia a cuiva, de ale d6 sub dispositiunea si in proprietatea unei s6u altei beserici, ar fi preste potintia.

Dloru! pana la a. 1848, au fostu, — me rogu se-mi iertati espresiunea — unulu din blastemele, care au amaritu patri'a n6stra, inca si acelu, ca instructiunea tenerimei n6stre a fostu f6rte unilateralu asia, incatu nece ca au sciutu cineva,

ca p6te se mai invetia altu ceva, decatu numai asia numitele umani6re. Noi ardelenii pana la 1848 mai nu sciamu nemica de asia numitele sc6le reali, nu sciamu nemica de asia numitele sc6le comerciali, nu sciamu nemica de sc6le agronomice, care totusi ar av6 inriurintia pre atatu de mare asupr'a poporulu tieriloru n6stre, pe catu omulu trebuie se admire folosulu lor, ori candu intra in vreo alta ti6ra straina inestrata cu de acelea.

Mai este inca unu feliu de sc6le, cari pana la an. 1848 se afl6 c6 o umbra in cateva locuri, adeca asia numitele sc6le militari ale regimenteloru de frontiera. Neci nu sci, d6ca institute strinsu filantropice amu avutu undeva, cari se merite intr'adeveru numele ac6st'a, precumu este institutul de surdomuti, de orbi etc. T6te acestea Dloru, noi nu le-amu avutu, neci oa amu sciutu de ele. Acumu imi li6u indresn6la a intreb6: d6ca statulu (eu intielegu sub statu aici potestatea legislativa impreunata cu potestatea executiva), d6ca aceste potestati, convinse de necesitatea de a intemei6 institute de a ceea, de cari vorbimu, s'ar apuc6 de lucru si ar si intemei6 astufeliu de institute s6u ele, s6u ar cun6sce acelu dreptu si la particulari, despre cari nece indrasnescu a me indoi, si d6ca de alta parte noi amu recun6sce c6 neconditionatu, c6 principiu absolutu, ca ori ce sc6la a patriei n6stre trebuie se se supuna la epitropi'a beseric6sca, apoi, me rogu! se vedemu cu cine amu av6 de a face? Odata cu 6 confesiuni! Fiacare din acestea ar pretinde, c6 cutare s6u cealalta sc6la se fia de confesiunea ei.

Inse de alta parte, diace in natur'a astorufeliu de institute, c6 se nu aiba de a face cu ocarmuirea beseric6sca, ci se aiba de a face numai cu ocarmuirea acelu clase de locuitori, pentru cari mai vertosu sunt acelea intemeliate, s6u in alte casuri tocma cu ocarmuirea aceea, ce vine dela regimu, dela statu, candu adeca sc6lele s'au fundatu si se sustienu din visteri'a tierii. Deci d6ca stau aceste, atunci eu simtiu neaparat'a necesitate, c6 legislatiunea se ingrij6sca, pentruc6 in asemenea casuri, respectivii locuitori, respectivii particulari si chiaru regimulu se scie curatu, ca cine are dreptulu de a impune limb'a explicativa in cutare institutu de invetiamentu? O sci bene, ca aici mi se va opune, ca tocma aici diace pericolulu cu privire la natiunea n6stra, care in timpurile trecute in adeveru a patitu-o, pentruca, d6ca me voiu int6rce numai la unu decretu (se retacu, ca pentru noi in privinti'a sc6leloru nu a ingrijitu legislatiunea nece decatu) la decretulu din 1820—1821, afl6 intr'insulu nesce despositiuni, cari firesce astadi ni s'ar par6 f6rte naive si copilaresci, aceleasi se cuprindu sub Nr. gubern. 361 din 21. Nov.: „Es wird — — w6rde.“

Mai sci inca si alte decrete de mai tardiu diatre anii 1820—30, care earasi au dispusu, c6 totusi se se deschida ici col6 si pentru romani cate o sc6la, dupa cumu scimu — inse acestea din urma nu au avutu de a face cu limb'a nemica. — La intemeliarile s6u mai bene desbaterile dieteloru din anii 1837 si 1842, precatu s'au ocupatu acelea cu cestiunea limbeloru, nu vr6u se me mai provocu, pentruca le presupunu de cunoscutu; vr6u se retacu si art. I de lege din 1847, pentruca crediu ca elu se afla in manile toturoru, inse acea lege ne-a retacatu earasi cu totulu. Ceea ce vr6u se tragu totusi de aci este, ca d6ca noi din temere, c6 nu cumva statulu se ne impuna in sc6lele n6stre curatu romane vreo alta limba decatu cea romana, amu delatur6 acestu §, tocmai atunci amu las6 statulu si respective regimulu voia deplina, c6 tocmai si in sc6lele, cari s'ar intemeli6 de catra particulari, se impuna ori-ce limba ar voi elu, pentruca ne-avendu noi vr'o alta lege constitutionalu positiva, asecurat6ria de limb'a nationale in sc6le, regimulu nu i-ar st6 nemica in contra, c6 indata-ce vreunu institutu de invetiamentu nu ar fi confesionale, se dispuna asupra limbei lui. Dara p6te fi, ca ni s'ar opune proiectulu de invetiamentu din 1849, intru care aflamu tocmai si dispositiunea cuprinsa in §-ulu proiectulu ce sta la ordinea dilei, ca ad. acela are dreptu de a defige limb'a

de invetiamentu, a scólei, care are de a îngriji de sustinerea aceleia. Aci inse, eu vréu a întrebá, déca óre nu ne mai place a fi asigurați prin o lege adusa pe cale legislativa constitutională?

Eu, nu incape nece o îndoiéla, din întrebarea acésta mi alegu alternativ'a a doua, ad. mai bene voiu se am o lege positiva primita de noi insine, decatu se fiu silitu a me provocá pre tóta diu'a la decrete, regulamente provisorie, ordinațiuni etc.

Credindu dara eu, ca in patri'a nóstra insasi potestatea legislativa va îngriji si va trebui se îngrijésca, cá se se întemeese scóle pentru cele mai feliurite ramuri si vocatiuni ale omului, si cari scóle nu voru avé de a face cu respectivele confesiuni nemicu mai multu, decatu, ca fiacare beserica se îngrijésca de institutiunea relegiósă si morala a tenerimei ce va fi frecuentandu asemenea scóle; credindu dicu acesta, pentru asemenea casuri inca odata me dechiaru pentru cuprinsu acestui §; primescu inse aceea mica corectura a D. Bar. Bedeus, mica, inse in ochii mei destulu de insemnatóre adecă „welchen die Sorge für die Erhaltung etc. obliegt“ „cari au de a îngriji pentru sustinerea loru“. —

Asi primi bucuros si amendamentul Esc. Sale D. Metropolitu, ci deocamdata me potu dechiará numai pentru partea a doua, pentruca in partea antaia nu potu se precepu ce întielege preasanti'a s'a prin terminulu „pariteticu.“ Déca preasanti'a s'a întielege prin cuventulu pariteticu unu institutu comunu platitu din saculetiulu tierii, atunci precepu, inse in praca nu vedu alta folosire de o natura paritetică a unui asemenea institutu, decatu ca profesorimea s'ar alege dupa calificatiuni din deosebitele natiunalitati séu confesiuni, prin urmare, ca ar fi acolo profesori de unguri, romani si sasi. Déca inse terminulu pariteticu se reduce la natiunalitati si confesiuni, cá unele ce ar avé se dispuna in comunu despre unu astufeliu de institutu publicu platitu din visteri'a statului, atunci eu in ide'a mea precepu acestu terminu pariteticu, ca tóte scólele ar trebui se concéda besericeii administrarea loru; dar' apoi m'asi teme de o necurmata frecare, neinvoire, mai pre urma si ura cu privire la institutele acelea.

Elnök — —

Baritiu: Déca Esc. S'a întielege asia, ca nu sunt legate de confesiuni religiósé, asemenea institute fundate din visteri'a statului, séu mai bene din a tierii nóstre, atunci me invoiescu si la partea 1. a propunerii preasantieii Sale, ear' la partea a 2. me invoiescu cu desaversire, cá in institutele de statu se fia tóte trei limbele obligate, ear' nu se se invetia numai din grati'a cutarei si cutarei directiuni; pentruca déca va remané asia, urmarea va fi, ca precumu nu ne cunoscemu astadi unii altora limbile cumu se cade, asia nu le vomu cunósce nece de aici incolo, pentruca a cunósce o limba de pre strada, inca nu insémna a o cunósce, ci déca vrei se scii o limba, pentrucá se te poti folosi de ea in viéti'a publica si in comunicatiunile oficiósé, apoi trebuie se o inveti scientificé. Inca odata recapitulescu, ca §. 18 'lu primescu dar' cu mic'a modificatiune a D. Bar. Bedeus. Primescu si amendamentul Esc. Sale Metropolitului, inse numai asia, cá la cuventulu pariteticu, se se dè esplicarea cuvenita. —

M. Schuller primesce §. reg., ear' in privinti'a amendamentului Contelui Siulutiu se dechiară in contra, ca nu vré, cá caracterulu pariteticu se se intiparésca la tóte gimnasiile patriei.

Episc. Siaguna. Inalta case! Eu sum pentru stergerea totala a §-lui acestui'a din proiectulu de lege alu regimului.

Obiectulu pe care regimulu ar vré selu reguleze in §-lu acest'a, nu e asiá micu si nu sta asiá isolatu, precumu se vede dóra la 1-ia privire.

Obiectulu acest'a-lu punu eu in cea mai strinsa legatura cu legile de mai inainte, unde cá o parte întregitória a independintiei besericesci, se pomenesce pretutindinea cu cuventu de scóle, gymnasii si colegii, si mai departe numai principiulu acest'a in legea normata ilu vedemu, Dloru! ca au susutienutu pacea religiuniloru din tíera.

Corporatiunile besericesci, ca factorii instituteloru de educatiune au grijitu in privinti'a limbei de invetiamentu, care se afla in tier'a acest'a si au hotaritu aceea totudeuna asiá, cá precatu au folositu prin aceea invetiementulu celui strinsu luat, pe atata au si inaintatu cultur'a tenerimei si cea limbistica.

Drepto e, Dloru! ca noi pana astadi nu avemu alte scóli in tíer'a nóstra, fara numai scóli populari, scóli capitali, gymnasii, colegii, academii si institute de pedagogia si de teologia.

Dara, Dloru! dupa parerea mea neci ca amu potutu avé alte scóli, pentruca scóli potu esistá numai pentru acelea clase de ómeni, care exista in societate; pentru unii ómeni, carii inca nu exista in societatea de statu, nu se potu formá scóli. In patri'a nóstra scóliile au fostu o

parte esentiale a besericeiloru cá a unoru corporatiuni recunoscute prin lege.

Amu auditu dicunduse, ca in alte tíeri si particularii facu feliurite scóli de agricultura, scóli reale, de pictura, de musica scl. Ca particularii facu si gymnasii si scóli mai inalte, dar' Dloru! nu pe bas'a unei asemenea legi, precumu ni o propune regimulu nostru in §. seu 18. In acelea tíeri Dloru! dupa sciinti'a si cunoscinti'a mea, unde particularii întemeidia scóli dupa interesele loru, exista treab'a acést'a regulata prin legi positive, care legi leamu obicinuitu ale numi legi de asociatiune.

Eu nu cunosc in legislatiunea Transilvaniei cea de pana acumu neci o lege de asociatiune, si eu gandescu Dloru! ca astadi se se afle in Ardealu 10 — 20 de barbati culti, carii se vrea se întemeidie ori ce scóla si se o faca de publica, acést'a nu o aru poté face pe bas'a unei legi constitutionale de asociatiune, ci aru trebui se recure la regimu. —

Regimulu ce aru face? prin organele sale politiane aru investigá totu lucrulu si in sfirsitu sub nesce conditiuni politi'a póte ca ar si dá voie unoru particulari, spre întemeierea unei asemenea scóli.

Inse Dloru! prin midilocirea unoru scóli, cari aru fi ridicate sub padi'a politiei, n'amu ajunge de parte cu cultur'a nóstra; jalnica este starea acelei propasiri, care se afla sub mesuri politiane, acolo nu este libertatea museloru! Nu este destulu nici cea, cá se avemu bani, caci cu bani potemu se facemu scóli; de lipsa este, cá se avemu legi positive, asiguratórie de libertatea sciintieloru.

Déca vremu se lasamu, cá veri cine se póta întemeiá scóli dupa placu, atunci trebuie mai inainte se avemu o lege de asociatiune, cá aceea, care vréu se întemeidia o scóla se nu atarne dela politia, ci numai dela legi positive ale statului.

Asia dara imputatiunea acest'a este cu totulu neîntemeiata, ca noi in Ardealu pentru aceea nu avemu scóli reale, agronomice si altele, caci infintiarea loru o aru fi impedecatu scólele confesionale, ci nu le avemu pana astadi acelea scóli, pentruca nu avemu pentru ele contingentu, va se dica nu avemu tineri, carii aru frecventá acelea scóli. (?)

Avemu aci in Sabiu unu gymnasium de statu, si precumu se scie cu caracteru confesionale catolicu. Acumu audu, ca s'ar infintiá o academia de statu de drepturi in Clusiu.

Eu nici decumu Dloru! nu întielegu aci alt'a sub gymnasiumu de statu, decatu unu gymnasium alu tierii (Landesgymnasium), cu unu gymnasium imperialu séu o academia de drepturi imperiale la Clusiu (auch eine Landesrechtsacademie), acesta întielegu eu.

Pana candu! Dloru! me rogu se me întielegeti bine, voru sustá legile patriei nóstre asia, precumu le vedemu in privinti'a autonomieloru besericeiloru crestine si pana candu in privinti'a scóleloru neconfesionale nu se va face lege positiva, pana atunci, dicu, ca ori ce scóle se se introduca, acelea nu sunt introduse pe basa legale.

Eu preamulta asiú fi doritu, candu regimulu in loculu §-lui acestuia, precumu este stilisatu, ar fi adusu altu §. bine stilisatu, care se fia normatu si regulatu intentiunea s'a in privinti'a scóleloru de statu, a gymnasieloru de statu, ori a academiiloru de statu (der Staatsschulen, der Staatsgymnasien, der Staatsrechtsacademien), cá tíer'a, legislatiunea se aiba deplina cunoscinti'a despre acestea si se conlucre si despre acestea representatiunea tierii spre binele obstescu, pentruca a gresitu regimulu pe lunga intentiunea s'a cea mai buna cu gymnasiumu de statu din Sabiu si cu academi'a de drepturi de statu dela Clusiu, pentruca nu multumesce asteptarile locale ale impopulatiunei, pentruca infintiarea loru s'a facutu unilateralu.

Este gymnasium de s'atu in Sabiu cu caracteru de confesiune catolica, nu amu nemicu in contra, dara trebuie se marturisescu aceea, ca ar fi trebuitu statulu se-si cunósca indatorirea s'a, a pune in gymnasiumu acel'a atatia catecheti, de cate religiuni sunt tineri acolo. (Bravo!)

Altu doilea, o privire mai seriósă se fia aratatu catra asteptarile nationali ardelene.

Alt'a e, Dloru! in gymnasium, care cutare confesiune séu corporatiune besericesca ilu întemeidia.

Poporatiunea acést'a gymnasiumu, pe care ilu întemeidia cu banii sei, ilu face mai multu pentru scopulu seu, va se dica se inainteze moralitatea dupa principiile religiunei s'ale, precumu si sciintele cultivatórie pentru credintiosii sei.

Eu nu voiu pretinde, cá cutare corporatiune confesionale se puna in scól'a s'a si catecheti din atatea religiuni, de cate religiuni sunt elevii; dar' dela gimnasiile de statu pe dreptu se astépta acést'a, pentruca toti suntemu in statu, si toti suntemu fii unei patriei; statulu nostru este datoriu a se îngriji pentru toti in asemenea mesura.

Din acestea, Dloru! lamuritu se vede, ca articululu din proiectulu regimului este de totu mancu, imperfectu si ori cumu vatama odihn'a confesionale, pana atunci, pana candu legea despre receptiunea religiuniloru crestine nu se va schimbá in privinti'a scóleloru, si pana candu in loculu corporatiuniloru confesionali nu se voru activá prin legi dietali alte corporatiuni cu dreptulu de infintiarea scóleloru.

Ce se atinge de scóliile pariteticé; ce sunt scólele pariteticé, le scimu cu totii.

Noi inca nu avem in tíer'a nóstra asemenea scóli paritetice si gandescu, cá scólele acestea nu se potu introduce fara o norma legale. Eu nu dau dreptulu acest'a neci regimului, cá se faca scoli paritetice, fara legi positive dietali, sanctionate de Maiestatea S'a.

Eu Dloru! nimica asia uu orescu, séu de nimicu asiá nu me ferescu, cá de unu lucru precipitatu. Pómele sunt bune, dar' trebuie se fia cópte; unu bunu esentialu, precuma ar fi in tíer'a nóstra si scólele paritetice, nu se póte face cu unu \$., nu se potu numai asia acolo tiepá scólele paritetice, nu merge asiá, décu vomu respecta pacea nóstra, care neau sustienutu si pana acumu in fratietate si in buna intielegere.

Déca ne amu batutu pana acumu, ne amu batutu cu pane, dara me temu, cá nu cumva batandune in viitoriu se ne batemu cu piétra. (ilaritate).

Asiá dara eu remanu credintiosu pe lunga legea positiva de pana acumu a patriei nóstre in privintia scóleloru si neci decumu nu me potu impará cu §. 18 din proieptulu regimului, ci dorescu stergerea lui totala din sirutu celorlalti §§ si me rogu Dloru! se se primésca propunerea mea. —

Dr. Vasiciu. Inalta casa! Eu cugetu, ca §-lu acest'a alu 18-lea are numai se hotarésca, ca cine are se defiga limb'a in scólele populari, mediali si institutelu mai inalte, — elu dara privesce numai la limb'a invetiementulu in aceste institutelu literarie.

In proieptulu de lege alu comitetulu dietale privitoriu la folosirea celoru trei limbi ale patriei s'au lasatu §-lu acest'a cu totulu afara, dicunduse, ca elu dupa insusi cuprinsulu seu nu ar avé locu in legea acest'a si ca lasarea lui afara ar corespunde dorintieloru si asteptari-loru taturoru confesiuniloru, care privescu autonomi'a in afacerile scolari de unu bunu neatingibilu, si ca nu se afla nici unu exemplu in legile patriei, unde legislatiunea dietale se se fia amestecatu cumva in togmirile interne ale diferiteloru confesioni.

Eu marturisescu, ca avendu onóre a fi si en membru alu acelei comisioni pentru a dóu'a propusetiune regia, — la antai'a privire me amu invoitu si eu, cá se se lase afara §-lu 18 din temeiulu adusu inainte de comitetu, si mai eu deadinsulu din acelu punctu de vedere, cá in legile scólare este ingrijitu despre intrebuintiarea limbei invetiementulu, dara mai tardiu facundu socotél'a cu mine insusi, amu aflu ca §-lu acest'a e fórté de lipsa.

In scólele populari limb'a invetiementulu este cea a eleviloru, respective limb'a acelora, carii au facutu scólele.

Scimu ca in anulu 1849 au esitu regulamentulu organicu pentru gimnasii si scólele reale si intrebuintiarea limbelor de invetiementu in gimnasii si scólele reali se defigu in §. 14 si 9, unde se dice: Ca fiacare limba a tíerei póte fi limb'a invetiementulu in gimnasii, inse ea totusi trebuie se se indrepte in totu loculu dupa cerintiele populatiunei, care cu preferintia se impartasiesce la institutelu acelea, si de aceea potu fi dupa trebuintia dóua séu si mai multe limbe in gimnasii, si pentrucá se nu se conturbe principiulu acest'a a hotaritu statulu, cá in gimnasiile de statu se se defiga limb'a dupa §. 4 alu constitutiunei din 4. Martiei 1849; eara la individii privati si la corporatiuni lasa defigerea limbei la institutelu facute de ei in voi'a loru si asiá s'au introdusu legea acest'a regulamentaria.

Inse la anulu 1854, precumu bine a amintitu Dnulu B. Bedeus au esitu din partea ministeriulu de cultu si invetiementu de atunci o inalta decisiune cu datulu 9. Decembre 1854, unde nu numai ca se introduce limb'a germana cá obligata si in scólele, care nu sunt germane, ci totu odata, ca in limb'a aceea se se propuna unele obiecte de invetiementu si in gimnasiile inferióre, éara ingimnasiile superióre se prevaledie limb'a germana.

Cu acest'a sila morala s'a vatamatu dreptulu patronatoru autonóme, care au infintiatu scóle, ce li se cuvine in privintia aplecarei profesoriloru si determinarei limbelor de invetiementu.

La acést'a s'a facutu mai multe reclamatiuni din partea directiuniloru gimnasiale si s'a cerutu declaratiuni dela directiuni, ordinariate si dela consiliari de scóle, din ale caroru declaratiuni se vede, ca sil'a acest'a morala nu ar fi buna.

In urm'a acestoru reclamatiuni facute s'a induratu Maiestatea s'a a se abate dela decisiunea din 9. Dec. 1854 in privintia limbei invetiementulu in gimnasii cu limb'a negermana si cu preanalta decisiune din 20. Iuliu 1859 a lasá defigerea limbei in astufeliu de gimnasii earasi in dispusetiunea celoru patronate autonome, care sustienu si ingrijescu de ele, pentrucá tóte limbile se se cultivedie dupa potiintia si cá limb'a germana se se introduce numai intru atat'a, cá tinerii abiturienti se se póta servi la maturitate de limb'a acest'a germana, care se va si cere dela dinsi, — inse despre midilócele didactice, cumu se se invetia a cest'a limba au de a ingrijii aceia, cari sustienu institutelu.

De aci se vede dar' ca legea organica scólara póte fi espusa unoru schimbári volnice, si inaltulu regimu, — cá se nu se mai intemple asiá ceva, au vrutu se ingrijésca prin lege, adeca prin §-lu acest'a, cine are se hotarésca limb'a de invetiementu in scólele populare, medie si institutelu mai inalte. —

Eu dara §-lu acest'a nu numai, ca nu-lu vedu de prisosu, ci tocmái de mare insemnatate in proieptulu acest'a de lege si fórté de

lipsa, si pentru aceea-lu springinescu, cá pe venitoriu se nu se mai póta luá dreptulu aceloru corporatiuni si particulari, eari se ingrijescu de a-cestea institutelu, de a poté otari limb'a de invetiementu.

Ce atinge ingrijirea aratata in reportulu comitetulu, ca cu acest'a lege s'ar vatamá autonomi'a confesiuniloru, eu dupa cele aratate dicu, ca fiindu ca ea lasa defigerea limbei invetiementulu in dispusetiunea a-celoru patronate autonome, care ingrijescu si sustienu institutelu, — nu numai, ca nu atinge autonomi'a confesionale, ci mai virtosu o springinesce ca-ci ei da taria prin lege.

Catu pentru ingrijirea Esc. sale parintelu metropolitu, ca ar poté veni strainii si face in midiloculu nostru scóle de alta limba, eu socotescu, ca ingrijirea acest'a ar fi deprisosu, pentrucá filantropi'a astadi nu e asiá de mare, cá se vina ómeni straini, se ne faca scoli (ilaritate).

Dar' venindu, eu leasi multiumi, candu ar face scóle ori si de care, si acést'a este si dorintia popululu, numai de ar face cineva (Popea: dar nu de limb'a straina).

Eu me rogu! déca vréu nu me ducu la scóla, déca nu-mi place limb'a aceea, atunci nu o invetiu, — inse statulu, déca vré se fia dreptu catra toti, déca va face aici o scóla, va introduce si o limba, care va indestuli popululu, éara dupace acumu avemu 6 confesioni, 4 nationalitati si 3 limbe egalu indreptate, nu me temu a aminti, ca statulu astadi nu va poté favori mai multu unei natiuni séu confesioni, decatu alteia, — nu va póte impune alta limb'a, decatu cea ce o ceru factorii, in acaroru folosire se facu institutelu, si dupa cumu am disu mai inainte, la alegerea limbei va trebui se se indrepte in totu loculu dupa recerintiele populatiunei, care se impartasiesce cu preferintia la aceste institutelu

Asiá dara credu, ca acumu cu multu mai multu va trebui se pazésca regimulu hotarirea acést'a si tocmái acést'a ar fi, care acum aru cere, cá gimnasiulu de statu, care e aci in Sabiu si se sustiene din midilócele tíerei, cá in elu se se introduce tóte trele limbile tíerei, si intr'o privintia are se se faca pariteticu.

Eu sub cuventulu pariteticu intielegu aceea; unde nu se ié privintia la religiune in propunerea obiectelor.

Pre longa aceea aplicarea catechetiloru din deosebitele confesioni aru face mare multumire popululu, precumu au adusu inainte si Esc. s'a Br. de Siaguna, cu atalu mai multu, pentrucá aci, precumu vedemu in gimnasiulu de statu sunt dóua din trei parti romani.

Asiá credu, ca ar fi si cu academi'a de statu din Clusiu, acolo s'a dechiaratu de limb'a propuneriloru deocamdata singura limb'a magiara, dara castigandu noi poteri de invetiementu si fiindu mai multi elevi de limb'a nóstra, eu cugetu, ca statulu se va ingrijii, cá nu numai profesorii se fia si romani, dara si obiectele se se propuna si in limb'a romana.

Mai incolo se punemu ca statulu va face si scoli reale mai inalte, care inca nu avemu, dar' de care avemu lipsa fórté mare.

Scoli de acestea, cate o confesiune singura nu póte face; statote si se voru intielege laolalta; facunduse asia nu va fi dupa parerea mea neci o impedece la defigerea limbei pentru ele. —

Asiá dara eu gandescu, ca dupace §-lu acest'a numai atat'a dice, ca cine are dreptu se stabilizeze limb'a, si, ca carii au dreptu se póta delaturá pedecile ce stau in contra dreptulu seu, §-lu acest'a este la loculu seu. —

Dar' cá totusi se numai intre neci o ingrijire la midilocu, asiu dori, cá se se puna urmatoriulu adausu la §-lu 18: „De se voru infintia inse acestea dela statu, atunci limb'a invetiementulu pretutindinea are se se indrepte dupa recerintiele populatiunei, care participédia cu preferintia la institutelu“.

Gull e pe lenga propunerea comisioni, cá §. reg. se remana afara, dupa-ce a disu, ca legislatiunea Ardélului a a-securatu besericiloru recunoscute numai dreptulu de a redicá scóle si de a-le intrebuintia liberu; o incercare mai departe a staturiloru Ardélului, dupa cumu vediuramu cu ceva inainte de acést'a, corón'a singura a reieptatu-o, adeca in privintia defigerei limbei. —

R a n n i c h e r pentru proiept. reg. fara cá se puna mare ponderositate pe elu, observandu, ca precumu fundatorii asia si statulu póte pretinde pentru sine dreptulu de a dispune de limb'a instituteloru infintiate de elu.

N e g r u t i u: Inalta camera legislativa! Invetiarea limbelor patriei e o necesitate imperativa pentru fiasi-care cetatianu alu patriei, pentrucá dens'a e temeiulu armoniei, dens'a e temeiulu bunei intielegeri a fiiloru patriei intre sine, dela carea singuru aterna fericirea patriei.

Pentru aceea eu asiu dori, cá limbile patriei se fia studia obligate nunumai in gimnasiile statulu, dar' si in gimnasiile confesionale, din care adeca se primescu alumni absolvati la academie si universitati.

Pentru aceea eu inca me invoiescu la §. 18 din

proiept. regimului, inse cu acelu adausu, ce l'a facutu Esc. S'a parintele Metropolitu, dar' totusi asiu voi, ca la acel'a se se mai adauga, ca precumu in gimnasiile statului, asia si in cele confesionale de categori'a sus-mentionata tóte trele limbele tierii se fia studia obligate.

Acést'a pracsá s'au observatu si pana acum'a pe cate unu locu, in gimnasiulu din Blasiu limb'a germana a fostu obligata, precumu si de acumu inainte va se fia.

Asia sciu, ca s'a practisatu si la Clusiu.

Deci asiu pofiti, ca tóte trele limbele se fia dechiarate de studia obligata in tóte gimnasiile, atatu de statu, catu si celea confesionale.

Mai incolo vedu, ca unii dintre Domni antevorbitori romani inca fórté puçinu pretiu punu pe aceea, cá academiile si universitatile, ce sunt, séu se voru redicá in patria se fia paritetice, va se dicu, cá in acelea se se puna atatu profesori de tóte 3 limbele, catu si studiale se se predé in tóte 3 limbile tieriei. Eu pe realizarea acestui postulatu punu celu mai mare pondu, pentru aceea asiu dori, cá spre indestulirea natiunei romane se se propuna studiale de aci inainte in tóte gimnasiile, academiile si universitatile tieriei in tóte 3 limbele.

Sciu Dloru! ca de pe la a. 1850 incóce cu tóte ocaziunile s'au exprimat literatii si nationalistii nostri int'acolo, ca dorescu, cá se se redice o universitate romana si acést'a numai pentru aceea, pentruca au vedutu, cumuca atatu in academi'a din Sabiiu, catu si in cea fósta din Clusiu s'au propusu studiale numai in cate o limba, — in cea din Sabiiu in limb'a germana, eara in cea din Clusiu in limb'a magiara, si déca si de aci incolo s'ar eschide limb'a nóstra romana din acestea academie, ve marturisescu, ca s'ar caus'a in natiunea nóstra cea mai durerósa impresiune.

Acumu acestei doriri de a avé si noi o academia iuridica deosebita si propria, s'ar face destulu incatuva, déca' acumu s'aru aduce la acestu articulu de lege aceea decisiune dietale, ca de aici inainte atatu in academi'a din Sabiiu, catu si in cea, carea se va deschide in 1. Noemvre in Clusiu, se se propuna studiile si in limb'a romana. — Eu cumu am disu pe realizarea acestui postulatu, punu celu mai mare pondu, si credu, ca este detorinti'a intregiei mele natiuni, si ar fi fórté multumita, déca i s'ar implini acést'a dorintia a ei macaru in tipulu acest'a.

Deci eu sum pe lenga proieptulu regimului, cu amendamentulu Esc. Sale Metropolitului, inse asiu vrea cá se se puna in acelu proieptu si aceea, ca si in gimnasiile confesionale, de unde se primescu alumnii la academiile si universitatile statului, se fia tóte 3 limbele tieriei studia obligate.

C. Schmidt nu se nvoiesce neci cu adausulu Metropolitului neci cu parerea lui Dr. Vasiciu si e cu totul in contra parerei lui Negrutiu remanendu pe lenga §. regimului.

O bert nu póte combina §. acest'a cu titul'a din frunte, e dar' in contra propus. regimului.

L e m é n y primesce §. regimului din cuventu in cuventu.

Ref. Schuler-Libloy (aparat. reg.), de si i ar' placé dupa cumu dise Metropolitulu, cá celea 3 limbi ale patriei se se invetia prin institutele patriei, totusi dice, nu se potrivesce aici vointi'a de a reesi cu acésta. (?) Scólele paritetice nu si le póte destulu de chiaru intipui din cele dise; ar intielege lucrulu mai bine, candu opiniunea locuitorilor ar fi, ca invetiatorii in tóte scólele de statu se se póta denumi fara privire la confesiune. Cu privire la obiepte, cá se se invetia in tóte 3 limbele, acésta intrebatiune e sciintifica, de care n'avemu se ne ocupamu aici. Ceea ce privesce propunerea lui Dr. Vasiciu, neci pe densulu nu l'a intielesu bine,

pentruca ar poté deduce din celea dise de Dlui, cumuca poporimea romana ar avé necesitate (celu puçinu vorbesce pentru acésta starea literaturii lui) a invetia mai vertosu literatur'a nemtiésca, prin a carei ajutoriu ar' deveni la scopulu celu inaltu alu culturei nationale... Eu nu sciu, déca d. propunetoriu a avutu in cugetu, cá mai cu deosebire se se invetia literatur'a germana, ca mic celu puçinu numai asia 'mi póte veni in minte.. (Ilariate si consimtiu, ad. d. centru.) In urma trebuie se dechiare, ca propusetiunea acésta a r. nu i se vede destulu de chiara, cá se o apere, si mai bine i ar placé se se lase afara.

Rannicher (apar. r.), deslucisce aici, dicundu: guvernulu, candu a facutu §. acesta a sciutu despre ordinatiunea dietei din 1842. §. 8 alu proiect. de art., care cuprindea, ca afara de scólele natiunei sasesci si celea militare, tóte celelalte fara deschilnire voru avé limb'a magiara de limba invetiamentului, la uniti si neuniti preste 10 ani va avé oblegaminte acea lege si spre a vená scopulu acest'a, se se asiedie in Blasiu 1 profesor de limb'a unгурésca scl.; a sciutu ca corón'a in 1. Aug. 1842 a respunsu dietei: ca ceea ce se tiene de dorirea loru de a introduce limb'a magiara de vehiculara in propunerea sciintieloru, fiinduca numai luanduse respectu la tóte consideratiunile impregiariloru se póte aici de siguru decide, dupa ce vomu ascultá pe cei de ascultatu, vomu dispune cele de lipsa; mai incolo a sciutu r. si urmarile de dupa dispositiunile ministeriului Thun, care tientá a dá influentia mai mare limbei germane, si din esperiinti'a s'a dupa vocea monitória pentru viitoriu a luatú dreptiva, cumu are se urmeze cu limb'a pentru viitoriu, si de aceea a pusu aci §. acest'a, in care vré a sustiené si autonomi'a bericeloru in privinti'a scóleloru loru confesionale.

Guvernulu inse a avutu si alta privintia inaintea ochiloru: cumuca afara de scólele confesionale se mai afla si alte scóle, redicate de persóne, comune, tíera séu statu, scóle reali, industriali, agronomice si silvanistice scl.; guvernulu are interesu a inaintá redicarea astorufeliu de scóle, si asia a luatú principiulu libertatiei si in obiectulu acest'a, lasandu dreptulu de a determiná limb'a celoru ce sustienu scólele. Guvernulu, de cate ori va redicá d'in mediulócele statului vreunu institutu spre binele tieriei, va avé respectu la lipsele tieriei, numai trebuie se si reservese dreptulu cu mediulócele sale a si garanta ne'npedecatu si liberu interesulu acela, care doresce a si lu garanta **din punctu de vedere mai inaltu de statu...** Deci dara, pentrucá se nu se faca abusuri, neci d'intr'o parte neci d'in alt'a, guvernulu a primitu principiulu espresu in §. 18, care, de ar' si cadé, guvernulu nu pré pune mare importantia pe elu, numai ar' trebui se i para reu, fiindu convinsu, ca a voitu se faca mai bine, decumu, póte ca fú reu intielesu.

Presied. Grois aduce propusetiunile la votisare, tóte cadu, si se primesce alu regimului. Propusetiunea Metropol. se puse in a dou'a óra la votisare nominala si cadu cu 37 in contra la 49 voturi, fiindu ca cu centrulu votara si Alduleanu, Bolog'a, Laday, Lémény, Macelariu, Moldovanu, Popp Esc., Dr. Vasiciu.

Presied. cetesce o propun. a regal. de Lászlóffy, si consoci in privinti'a redicarii capeciiloru in Secuime (capecia, unu feliu de decima pentru preotii secuiloru dela 12—13 clai de bucate se dè 3 pentru pop'a R.)

MOTIUNEA.

Cu privire la determinatiunea §-ului 42 din regulamentul provisoriu de trebi subscrisii au onóre a face motiunea, cá capetiile, care se dau in pamentulu secuescu dupa mosii se fia recunoscute de o sarcina diacátore asupra mosiei, propunu si rescumpararea loru din veniturile tierii si, intru intielesulu aliniei din urma a citatului § asternu prin acesta

altei diete proiectulu unui articulu de lege privitoru la o-
eptulu de susu.

P r o i e p t u.

§. 1. Capetiile in pamentulu secuiescu, care pre temei-
u determinatiuniloru si asiediaminteloru legale se afla in
ntia, sunt a se plati dupa mósii, sunt recunoscute de sar-
na diacatóre asupra pamentului.

§. 2. Desarcinarea mosiiloru de acéste sarcine in pa-
mentulu secuiescu se respica prin acésta legalminte si inca
e socotél'a tierii, adica a Marelui-Principatu alu Transil-
niei.

§. 3. Efaptuirea acestei desarcinari si eruirea despagu-
rei ce este a se plati din midiloosele indreptatoriloru la a-
sta are se se intemple dupa principiile statorite prin paten-
a din 15. Septembre 1858 (Bulet. de legi imp. Nr. 153)
entru eruirea despagubirii dieciueleuru preotiesci ce s'au
esfiintiatu.

§. 4. Pana la efaptuirea eruirii despagubirii ce este a
numera din veniturile tierii pentru acésta sarcina de mosii,
cestea Capetii (Kepe) trebuie se se dea si de aici inainte, ce-
oru indreptatiti decatra cei indatorati ale dá.

§. 5. Efaptuirea eruirii acestei despagubiri se concrede
directiunii fonduriloru de desarcinarea pamentului.

Sabiiu in 25. Septembre 1863.

Antoniu Lázslóffy m. p., Dr. Ratiu m. p., Alesandru
Lázár m. p., Franciscu de Trauschenfels m. p., Conradu
Schmidt m. p., Gottlieb Budacker m. p., Carolu Klein m. p.,
Franciscu Obert m. p., Ioanu Florianu m. p., Henricu
Vittstock m. p., Henricu Schmidt m. p., Josif Gull m. p.

Se decide, cá motiunea se se tiparésca si impartiesca in-
re deputati, care la tempulu seu se va pune la ordinea dilei.

Siedinti'a a XXXVI. din 28. Septembre.

La ordinea dilei §. 19.

Erano sz, regal., Intr'o vorbire dupa tóte regulele o-
ratorice, face propunere in a dou'a parte a §. acesta, ca tóte
natiunile tieriei si corporatiunile confesionale se si duca proto-
cólele besericesci in limb'a lor, ear' provocanduse din oficiu,
se de estrase din protocéle in limb'a tribunaleloru séu ofi-
cieloru comunali séu municipali; nu se spriginesce.

Budacker lauda libertatea §-lui, inse nu recunósce
dreptu dietei, de a decide asupra limbei matriculeloru ecle-
siastice, in urma propune lasarea lui afara, din cauza, ca se
póte intempla, cá o majoritate de dieta, cumu se intempla in
Ungari'a, se dictese limb'a matriculeloru.

Herbert sustiene §. reg. in tóta integritatea lui.

Esc. S'a Sterca Siuluti u. Nu se alatura lenga o-
piniunile pana acumu descoperite, ci doresce, cá la §-lu 19
partea antaia se se primésca intocma cumu e in proiectulu
reg adeva: Matriculele eclesiastice se voru purtá intr' un'a
din cele trei limbi, cari sunt dechiarate in §. 1 de egalul in-
dreptatite. Ear' partea a douá: „almintrea le sta in vóia con-
fesiuniloru singulari a determina spre estu scopu in contie-
legere cu r. guberniu si alta limba“ se remana cu totulu a-
fara, din cauza, ca nu se precepe despre ce limba este vor-
b'a, la a carei intrebuintiare in ducerea matriculeloru se aiba
canduva besericile lipsa cá se se mai intieléga si cu guber-
niulu, afara de cele 3 si asiá si socotesce, ca cele 6 beser-
ici crestine regnicolare si de aci inainte se voru tiené de
limb'a s'a propria si neci ca se voru lepadá de ea, si prin
urmare socotesce, ca neci voia nu le va veni, despre aceea,
ca pentru intrebuintiarea altei limbe, pana acum'a necunos-
cute si neusitate intru ducerea matriculeloru sale se oera fa-
cultate dela Guberniu, séu se vré a face vreo conventiune
cu Guberniulu, ci socotesce, ca fiasicare beserica 'si va tiené
limb'a s'a. —

„Ce a disu d. dep. Budacker,“ dice apoi, „cumca aru
trebui, cá statulu pentru sine se-si duca alte matricule, opi-
niunea acest'a trebuie se o spriginescu si eu.

Eu asiu dori, cá beserica se-si duca matriculele numai
pentru sene; statulu se-si ingrijésca duocrea de matricule
pentru sene.

Causele pentruce spriginescu acest'a opiniune sunt in-
templarile cele triste din clerulu meu. Dloru! clerulu meu
asiá e de seracu, catu partea cea mai mare din elu, déca nu
va ará cu manile sale pamentulu, carelu capata dela Dómnii
in parte, nu pote trai.

Asiá dar, Dloru! de multe ori se intempla de preotulu
e afara lalucru si la plugulu lui „si acolo vine cineva si ilu
chiamá iute la botezu, elu vine fugá acasa obositu de lucru,
botédia, si se intórce eara ingraba la lucrulu seu“ si ingraba
acest'a de multeori si póte uita se bage in matricule prunoulu,

care la botezatu, mai pe urma matricul'a botezatiloru se afla
cu smintele si lipsescu unele nume din ele.

Pentru acest'a regimulu 'lu trage la dare de séma si-lu
supune la grele pedepse.

Prin acést'a bietulu preotu, pe lunga asupritóri'a seracia,
cade si in altu neacu si mai mare, ba se degradéza si onó-
rea clerului. Dar' eu socotescu ca la un'a cá acest'a elu ni-
ci nu ar fi respundiatoriu Guberniului, fara singuru numai
mai mariloru besericei sale, neci ca s'ar poté sili si indetorá,
cá elu se duca pe sém'a statului matriculele, pentruca cleru-
lu ne fiindu dotatu dela statu, elu are detorinti'a de a duce
matriculele numai pentru beserica sa, nu si pentru statu.

Pentruca dupa parerea mea servitiuri si oblegatiuni le-
gate si cu grele responsabilitati, amu poté pretinde numai
dela aceia, cari pentru acestu felu de servitiuri tragu dela
noi si nescari potrivite beneficiuri, eara a pretinde dela cine-
va ceva servitiu impreunatu si cu grea responsabilitate si a
nui dá si remuneratiune, asiu socoti unu lucru nu prédreptu.
Sustiene dara partea prima si vrea esmiterea partei a dou'a.

Fogaras y in contra antevorbitoriloru, e pentru pro-
iept. reg., crediendu, ca guvernulu in partea a doua si-au a-
dusu aminte de armeni.

Bar. Siagun'a, dupa-ce intréba, ca candu a poruncitu
vreunu statu besericeloru se introduca matriculele spre sco-
pulu lui, deduce genes'a matriculeloru din beserica primitiva
christiana dela inceputulu ei — se intielege, ca dupa impre-
giurarile de atunci mai defectuóse, fara de cari totusi scriito-
rii besericii n'ar fi afluatu isvoru siguru pentru compunerea
biografiiloru barbatiloru vestiti ai besericii christiane primitive.

Dice, ca matriculele sunt carti bisericesci, si ele sunt
proprietatea bisericeloru respective, inse totusi recunósce, ca
cu matriculele bisericesci preabine se pote folosi si se si fo-
losesce si statulu, pentru ca bisericu si statulu sunt intr'o le-
gatura strinsa.

A facutu multe experiintie triste in privinti'a matricule-
loru, pentru ca a afluatu, ca statulu adeseori, fara se esami-
nédia motivele convingerii sale, merge pré departe in privin-
ti'a matriculeloru si si arogédia asia dicundu o dictatura asu-
pr'a acelora cu despretiuirea autoritatii besericesci. Asiá in
a. 1847 legislatorii de atunci fara motive rationale hotarescu,
ca limb'a matriculeloru se fia limb'a acea, in care preotulu
tiene invetiaturile christiane, adeca predice in bisericu. Apoi
continua: „Eu aici nu aflú temeiul multumitoriu, dein care ar
fi pututu porni legislatorii din 1847 din Ardealu, cá se aduca
o astufeliu de lege.

Ce va se dica Domniloru: „Matriculele se se duca in
limb'a acea, in care vorbesce preotulu in bisericu?

Eu gandescu, ca acést'a o póte precepe si biseric'a, fara
o astufeliu de lege politica.

Mai cu séma intielegu acele biserici, cari n'au avutu lipsa
de astufeliu de legi, care au limb'a poporului in servitiulu
Dumnediescu.

Alt'a e de esemplu in biseric'a romano-catolica, unde e
limb'a latina; acolo precumu scimu, mai inainte si matricu-
lele se ducéu in limba latina; si eu nu sciu ce periclu se
póte nasce pentru statu din matriculele duse in limb'a la-
tina, caadu pre atunci si limb'a oficiósa erá limb'a latina.

Pentru biserici a fostu de totu de prisosu legea din 1847,
pentruca au fostu prea-firescu lucru, ca care limba intrebun-
tiédia o beserica in servitiulu Dumnediescu, in aceea limba
renduiesce si ducerea matriculeloru.

De prisosu au fostu dar' legea cea din 1847, si tocma
din privinti'a acést'a, Dloru! cutediul a afirmá, ca si alinea
d'antaiu din §. 19 a proiect. reg. este de prisosu; pentruca
ar fi o vatamare mare pentru ori-care bisericu séu comuna
bisericésca parochiala, care altumintrea are libertate dupa in-
stitutiunile bisericei sale a tiené servitiulu Ddieescu, dar' fiindu
ca servitiulu Ddieescu nu-lu sevarsiesce in un'a din cele 3
limbe ale tieriei se nu póta duce preotulu matriculele si intru
un'a din celelalte limbe.

Mai incolo ar dori, cá statulu se fia asia practiculu faciá
cu biseric'a, precumu e si biseric'a faciá cu statulu, pentruca
presupunemu, ca intr'o parochia se ducú matriculele intr'alta
limba, dar' uu intr'un'a din acestea trei. In casulu acesta
s'ar demanda traduceri oficióse pentru extractele matriculari
oficiali.

Eu sum mai departe si pentru stergerea alineei a 2. din
§ 19. pentruca celu puicinu asia mi se pare mie, cá cumu
statulu ar aratá mai mare ingrijire catra unii crescini de cum
s'ar poté presupune, ca iurisdictionea bisericésca respectiva a
avé grije pentru toti crescini sei de o potriiva; eu gandescu,
ca astufeliu de suspiciune nu a meritafu neci o bisericu din

Ardealu, pentruca fiasu-care biserica din Ardealu simte datorita s'a de a multumi pe toti crestinii sei fara deosebire de nationalitate. — Cá se fiu bine intielesu Dloru, inca mai adaugu si acest'a, ca deca regimulu cu taria va stá pe lenga aceea, ca acestu articulu se remana in sirulu oclorului articuli din acest'a lege, atuncia firesce dupa semnele din afara i s'ar face regimului o vadia, ca adeca a potutu aduce o lege si pentru o carte bisericesca. — Inse eu neci candu nu asiu fi impacatu cu mine, candu asiu vedé, ca regimulu nostru ardeleanu cu tóte poterile sale va se sustiena §. acest'a, candu inca in alte tieri nu esista o astufeliu de lege politica; si legislatiunea Ardealului la ce stadiu a ajunsu astadi?! nu e de lipsa se otarescu eu.

In fine ar mai respunde unui oratoru, ce vrea a sci, ca ce politica are natiunea romana si pana la ce gradu de perfectiune a ajunsu ea, inse nefindu asia de rafinatu in politica si diplomatica, cá si elu, nu se lasa mai afundu despre imprejurarile dietei acestei'a. Bravo!

Fabini apara §-lu reg., fiinduca guvernulu are dreptu a influentiá la deciderea limbei matriculiloru.

Beseric'a nu sta peste statu dar' nici statulu preste beserica si cine 'si aduce aminte din istori'a besericea despre starea besericea bizantine, care era tocma cá si beseric'a de statu a Rusiei cu Ciarulu in frunte, acelua cu buna seama nar' dori unu asfeliu de reportu alu berericea suale faciá cu statulu.

Cu buna seama si Escelinti'a S'a Br. de Siaguna candu ar fi demnitaru alu besericea rusesca, cu greu ar cutedia a face propunere, cá se se stérgea unu asemenea §. ordinatu de statu.

Statulu „jus in sacra“ nu are, dar' are dreptu „circa sacra“. — Deci recomanda priimirea §-lui intregu.

C. Schmidt din principiulu respicatu in propositiunea I. reg. cumcá fiacare beserica recunoscuta 'si ordona nedependinte negótiile sale interioére, pretinde stergerea §-lui.

Siaguna. Multu stimatulu dep, D. dela Mediasiu Fabini a enunaiatu dóue sentintie, cari prea aprópe me atingu pe mine, antaia, ca Ciarulu Rusiei este si capulu besericescu. —

Elnök — Bocsánatot kérek de ez nem személyes megjegyzés (derültség.)

Siaguna: Vagy igen.

Elnök — Ez már nem tartozik ide.

Siaguna: vagy igen csak röviden felelek Fabini urnak.

Siaguna: Asia se dice in Europa intréga dar' se nu credeti Dloru! ca sciu eu catuva invetiaturile besericea nóstre si dicu, ca deca unu potentatu. . . .

Elnök: Engedelmet kérek de ez nem személyes megjegyzés.

Siaguna: jól van, tehát erről hallgatók.

Asia dara voiu dá Dlu Fabini unu opu alu meu, ca respunsu.

A dou'a dice Dlu Fabini, ca óre asiu fi cutediatu eu se votesu pentru stergerea ecestui §. candu eu asiu fi cetatianu rusescu si guvernulu rusescu ar fi propusu unu astufeliu de §. — ?

Dloru! respunsulu meu e fórte usioru, pentru ce? Unu cetatianu de sub guvernulu absolutisticu nu are voia libera, ci trebuie se asculte. (Bravo! sehr gut), — eara unu cetatianu Dloru! care traiesce intr'unu statu constitutionalu, de totu altumintrenea simte (Bravo).

Inse acést'a o face unu cetatianu constitutionalu intre otarele legislatiunei si ale ordinei bune.

Prin urmare, ori unde voiu fi unu cetatianu sub unu guvernulu absolutisticu, acolo asiu sci se tacu. (Bravo! ilaritate.)

Dar' candu sum cetatianu alu unui statu constitutionalu, atunci voiu studiá pusetiunea mea cum se cade, si acolo 'mi voiu luá totudeun'a cutesare — firesce cutesare morale si rationale — se spunu acolo, unde e loculu si timpulu, se spunu regimului tóte dupa convictiunea mea.

(Bravo! din tóte partile):

Rannicher respinge pe cei ce vréu se se lase afara § si 'i apara alinea 2., pentru-ca nu crede, ca cineva ar vré introducerea casatoriiloru civile cu registre civile.

Ref. Schuler-Libloy dice, ca intrebarea e aci, cum se póte destulu face cu matriculele faciá cu partidele, care au dreptu asi cere testimoniile pofite de statu, pentruca 'si platescu tacesele si asia au dreptu se céra acuratetia cá atestatele respektive se póta servi de documinte cu valóre, prin urmare nu vedu vreo stirbare a autonomii cu, neci a dreptului statului fara §. acesta, totusi ei recomanda primirea. Se face votisare si se primesce §. 19 alu regimului.

§. 20 de cuprinsu: „In comunicatiune cu partile se voru tiené si oficiele eclesiastice de dispusetiunile §§. dela 2—8 ai legeri acesteia.“ Se cetesce.

Budaker cere stergerea §-lui.

Rannicher nu'lu apara, si dupa unele alte observatiuni se si sterge cu totul afara.

§. 21 inca se primesce fara neci o modificare.

La §. 22: Puterea obligatória a acestei legi intra in activitate fara amanare,“ desbateri ferbinti.

Filtsch recomanda propunerea acésta: „Poterea obligatória a acestei legi intra in activitate dupa ce se va asiedia administratiunea si justiti'a in Ardealu pe cale constitutionalu.“ Parenise din cuventarea lui Puscariulu, ca a mai aieptatu Filtsch si aceea, ca din caus'a stramutarii §. 15 nu crede, ca va urma sanctionarea legeri decatra Maiestate.?

Birthler ei primesce propunerea.

Puscariu: „Acelea nationalitati, cari si pana acum s'au bucuratu in comerciulu publicu de liber'a intrebuintiare a limbelor sale, póte ca nu au asteptatu cu atat'a dorintia, precum a asteptatu natiunea romana, cá proieptulu acest'a de lege se intre catu mai curundu in viétia si cuvintulu sa se faca trupu. Tóta tier'a astépta dupa realizarea lui, cu doretre trebuie inse se vedemu, ca precandu amu ajunsu la finea acestui proieptu de lege, precandu amu inchiatu toti §§. se scóla voci din centru, ca ducerea in deplinire a acestui proieptu de lege sa se amane pe unu timpu nedeterminatu.

Acést'a nu am asteptatu Dloru! nu am asteptatu dicu, pentruca am cugetatu, ca iutrég'a casa va consinti, ca ne voru ajunge atatia seculi de asteptare. —

Nu asteptamu, ca se ne mai faca cineva pedeci la implinirea acestei dorintie vechi.

Adeveratu, ca organismulu tieriei, care este a se face pe bas'a constitutiunei schimbate, inca nu s'a ispravitu, si de aceea, proieptulu acest'a de lege ici colo va intimpiná si greutati, ba ce este mai multu Dloru! scimu, ca chiaru in mijloculu nostru s'a formatu opiniunea, ca aplicanduse proieptulu acesta de lege la impartirea de acum, la organismulu tieriei de mai inainte si mai cu séma la municipiele, ce stau inca in vietia, la aplicarea legeri de limba vomu avé multe scaderi, a caroru delaturare totala numai dupa impartirea tieriei se póte asteptá si de aceea legea acést'a numai atunci se va póte aplicá in tota estensiunea si validitatea sa.

Cu tóte aceste Dloru! de si organismulu tieriei, dupa cum e croitu inca nu e realizatu, eu socotescu, cumca legea acésta este aplicabile, si si aplecaveritatea ei incetu incetu se va inlesni si mai tare, dupa cum va pasi si organizarea tieriei inainte. Domnulu regalistu Filtsch a facutu o observatiune, din care se vede, ca ar dá se pricepem, cumca póte noi la sanctionarea legeri acesteia vomu afá difícultati din caus'a §. 15., si va face se pricepem, ca din caus'a acestui §. se va amaná sanctionarea.

Dloru! eu gratulediu regimului, ca §. 15. s'a primitu asia, dupa cum ilu scimu, pentruca noi ne amu obligatu moralicesce, ca o se corespundemu cu mititia, dupa potintia in limb'a germana, si deca se face o exceptiune cu comunele, aci se intielegu comunele tieriei. Dara Dloru! scimu, ca comunele tierene neci nu aru poté implini cerinti'a de a corespunde germanesce, pentruca nu sciu — nu cunoscu asta limba, nu potu, dara neci nu au lipsa, pentru ca acestea raru vinu in pusetiune se corespunda cu militi'a, si deca vinu, corespundu prin muniepii séu si asia prin dispusetiunea §. 15. si 16 s'a facutu destulu si cerintelor militari si comunali.

De aceea Dloru! eu propunu, cumca se lasamu, cá indata dupa sanctionare, acestu articulu se intre in viétia, se aduca fruptele dorite. (Bravo!)

Mai nou dela dieta.

Siedinti'a a XLVI 13. Octobre 1863.

I. Protocolulu siedintiei a LXV. se cetesce in limb'a romana si se accepta. —

II. Presedintele impartasiesce dietei, ca despartiemintele au intreprinsu alegerea comitetelor si cetesce numele alesiloru :

1. Comitetu pentru elaborarea propusetiunei a 3-a.

(Legea electorala.)

G. Manu, D. Moga, Gaitanu, Lazaru, Fr. Haupt, G. Romanu, Plecker, Obert, Lassel, Klein, Petru Manu, Bar. Salmen, J. Trausch, Popazu.

II. Com. pentru elaborarea propusetiunei a 8-a.

(Organ. trib. de justitia.)

Vajda, D. Siulutiu, Orbonás, Dr. Maioru, Codru Dragusianu, G. Romanu, Herberth, Dr. E. de Trauschenfels; Aug. Lassel, J. Brecht, Bar. Salmen, J. Trausch, J. Constantinu, Petru Manu.

III. Com. pentru elaborarea propusetiunei a 9-a.

(In caus'a urbarialitatii.)

Provóca pe membri alesi, cá se se adune si se se constitue. —

Presied. provóca pe Dr. Ratiu spre a'si face motivarea la proiept. de lege; dupa finirea cuventarei provóca pe dieta de a decide in privinti'a acelor'a si respective a pertractarei lor mai departe. Diet'a la propunerea lui C. Schmidt

decide, ca acelea se se relege spre consultare preliminară comitetului aceluia, care e insarcinatu cu elaborarea unei opinii in privinta patentei urbariale din 21. Juniu 1854.

Lászlóffy 'si motivéza pe scurtu propunerea facuta, carea se preda comitetului mentionatu, adeca pentru a 9-a propunetiune regia.

Presied. face cunoscutu, ca art. I de lege, precumu si diplomele cu respectivele reprezentatiuni si comitive su mundate si provóca pe respectivulu comitetu ale predá comisariului regiu dietale si in urma dechiara diet'a de amanata.

Binder redica cuventu, in care multiumesce presiedintelui pentru conducerea de pana acumu, care esprimatiune diet'a o primesce de a s'a si erumpe in cele mai vii achiamatiuni de „Éljen!“ „Hoch!“ si „Se traiésca!“.

Diet'a si exprima recunoscinti'a catra biroulu stenografiloru.

Obert si Hanea redica cuventu pentru Mai. S'a.

Cas'a erumpe in „Éljen!“ „Hoch!“ si „Se traiésca.“

C. Schmidt pentru comisariulu dietale, se primesce cu „Éljen!“ „Hoch!“ si „Se traiésca!“

C. Schmidt propune, cá diet'a se tramita o deputatiune pentru de a multiumi comisariulu reg. dietale pentru sprijinirea de pana acumu. Diet'ain doinduse, la propunerea presiedintelui se insarcinéza cu acésta misiune comitetulu, care are totdeodata a predá comisariulu regiu dietale art. I de lege si cele doua diplome.

Siedinti'a se amana pe 15 minute, sub care timpu comitetulu mentionatu se duce la comisariulu dietale.

Dupa reintórcerea aceluia C. Schmidt repórta, ca comisariulu regiu dietale 'si a exprimat multiumit'a si totdeodata recunoscinti'a pentru activitatea si zelulu desfasuratu pana acumu, si promite, ca si de aci inainte cu cea mai mare bucuria va implini rogarea dietei si ca art. I de lege si cele 2 diplome, catu mai curundu le va substerne Mai. Sale pentru sanctionare.

Mane se va predá comisariulu dietale, reprezentatiunea catra Mai. S'a in privinta alegerei deputatiloru la consiliulu imperiale.

In urma se cetesce protocolulu siedintiei de astadi in limb'a magiara si se accepta.

La departarea Presiedintelui diet'a mai erumpe inca o data in achiamatiuni de „Éljen!“ „Hoch!“ si „Se traiésca!“

Proiectulu pentru noue contributiuni.

Cá prenotitia despre cestiunea cea mai importanta, ce se va pertratá in sen. imp. in fiantia de facia si a deputatiloru Ardealului atingemu punctele de capetenia ale proiectului de contributiuni nóue, care le-a propusu ministrulu de finantia Plener in sen. imperialu in 5. Oct.; acelea sunt.

1. Contributiunea personala, care deocamdata e proiectata a se plati incepundu dela 1. Nov. 1863 pana la finea lui Dec. 1864.

Acésta contributiune e proiectata de ministrulu, cá se o depuna orice persóna, care a trecutu de 16 ani fara osebire de seksu, luandu afara numai cersitorii si e de 3 clase. 1. Clas'a cea mai neavuta, incepundu dela servitorii; si palmasi pana la cei posesionati cu mosii mai mici platescu dare de capu cate 25 cr. 2. Clas'a de medilocu cu industriarii, proprietarii de case, negutiatori, oficiali si pensionisti, preoti, doctori, advocati, invetiatori cate 50 cr. de capu. 3. Persónele cele mai avute si anumitu, cari voru contribui si dare de lucsu cate 1 fl. v. a. pe anu.

Acésta contributiune proiectata e se se introduca numai in provincie germano-slavice si lombardo-venetice, ear in Ungari'a si celelalte tieri ale corónei Ungariei, unde a fostu contributiunea de castigu personalu, si darea pe capu cum e se sustiene in nou'a lege si pe viitoriu; ear contributiunea de clasa si lucsu se va estinde preste tota monarchi'a.

Contributiunea personala se va plati prin capulu familielor pentru toti concernentii si locuitorii casei lui. Comunele inca ingrijescu pentru redicarea acestei contributiuni; ele stau si bune pentru intréga suma si primescu 10% din contributiunea scósa. Tóta contributiunea personala in Austri'a afara de Ungari'a si tierile ei invecinate e proiectata numai in sum'a de 4,813,000 fl. si cá contribuenti personali sunt computati numai 13. 061. 719 capete; In Austri'a de josu aru fi cu cate 1 fl. dare de capu numai 10,756, cu cate 50 cr. 733,623 si cu 25 cr. 467,028 persóne.

Contributiunea de lucsu e pusa pe anu la 1 milionu. Famili'a, pentru fiacare servitoriu dela doi insusu da dare pentru alu 3-lea 2 fl., de aci incolo pentru fiacare altulu cate 1 fl. mai multu, ad. 2 sunt liberi, pentru alu 3 contribue 2 fl.; pentru alu 4. 3 fl.; pentru alu 5. 4 fl. scl. pana la 10; persónele singurite au 1 servitoriu liberu, si de aci incolo, cá la familisti.

In cetatile mai mari Vien'a, Praga, Triest, Venedig pentru carutia de lucsu cu cai: 8 fl. de caru si cate 8 fl. de calu, tóte celelalte orasie capitale si localitati cu locuitori preste 10 mii cate 6 fl., pentru caru si 6 fl. pentru fiacare calu. In locurile cu locuitori dela 2 pana la 10 mii

cate 4 fl. tóte celelalte locuri cate 2 fl. de caru de lucsu si 2 fl. de fiacare calu; eara carele si cal intrebuintati pentru ducerea economiei séu lucratoriloru, séu cari se sustienu pentru prasire sunt liberi de contributiune.

Mai nrmédia contributiunea de clasa, care supune la contributiune veniturile dopa o cheia fórte finu calculata, despre care vomu vorbi, candu se voru pertracta in senatulu imperialu. Unde se astépta cu sete deputatii din Ardealu, caroru si vreau a le faoe o primire onorifica, care nu va fi ametitóre. —

Senatulu imperialu. Denumirile senatoriloru imperiali in cas'a Domniloru, care le publicaramu mai éri, esira acumu si in „W. Ztg.“ dupa care Archiepiscopulu si Metropolitulu de Alba Julia Conte Alexandru Sterca Siulutiu, a primitu provocare, cá catu mai ingraba se'si primésca loculu competentu in puterea §-lui 4 din legea fundamentale despre reprezentatiunea imperiului ear' in puterea §-lui 5 Maiestatea S'a c. r. Apostolica cu manuscrisu din 4 Octobre a. c. a binevoitu a conchiamá in cas'a Domniloru cá membri pe viétia ai consiliulu imperialu pe cons. int. Eppulu gr. or. Br. Andreiu Siaguna; Georg Gr. Beldi; superintendentulu evang. augs. Dr. Georg Paul Binder; Jos. Bar. de Bruckenthal; Eppulu de scutari Dr. Mih. Fogarasy; Ioan gr. Nemes si Br. Zenobius Const. br. de Popp Böhmsstätten si siefelu de sectiune in ministeriulu de finantia Ludovicu de Rosenfeld.

Amu vediutu si pe alesii deputati la cas'a de diosu a sen. imp. — si acumu nu ne remane alta indereptu, decatu se le dorimu succesu bunu in favórea tieriei si natiunei sale, cá se ni se deschida si nóue de acolo tóte fontanile de ajutoria spre a poté inainta in toti ramii de cultura, fara cá nationalitatea nóstra se fia reimpinsa catu de puçinu dupa usi'a vre-unui centralismu germanisatoriu. — Asteptamu dela senatulu imperialu si reformele lui usiurare de nesuportabil'a apasare a dariloru, si cu deosebire stergerea darei capului, care numai aici msi remase apasatória; asteptamu scurtarea timpului cataniei, cá se nu sufera industri'a prin absentarea braçieloru celoru mai vertóse timpu prea indelungatu; asteptamu mediolocirea, cá veniturile din tier'a nóstra se se consume ear' aici in folosulu ei, si nu pré centralistice, — cá si pauperismulu tierii nóstre se'si capete mediulóce de ajunsu a se elupta la o stare mai buna si mai avuta materiala, ca está e chiaru interesulu statului unitu; si dorimu si inlesnirea comerçului prin redicarea pedeciloru celu inapoiescu scl. In urma deputatii Ardealului ne voru feri de ori-ce angustare a autonomiei tieriei nóstre, facunduse cumuva vreo modificare constitutională in legea din 26. Fauru, ear' despre vreo eventualitate, cá Ardealulu se se traga cumuva in sinulu senatului imperialu angustu, nu credemu, ca voru cutedia a si zimbi. —

C. Nadásdi a si depusu apromisiunea in sen. imperialu, ear' acesta a salutatu cu vivate iniciativa facuta de imperatulu in Frankfurtu. — Apoi se primi si proiectulu de lege pentru lasarea israelitiloru cá se ocupe posturi de notariate. —

Joi propuse min. de financia proiect. despre unu nou imprumutu mare de statu. — Cas'a primi legea dreptului de domiciliu. Siedinti'a viitória a senatului imperialu e amanata pe marti, pentru sosirea ardeleniloru, la ordinea dilei va fi budgetulu. Helcelet in numele deputatiloru cehi din Moravi'a dechiara, ca ei nu voru lua parte la consultarile financiaie neci dupa ce voru intra ardelenii in senatu. —

In afara inca nu s'a facutu neci unu pasu inainte in caus'a polóna, ci se astépta invoirea pentru alta nota la Petruburgu, in care se se avisese Çearulu, ca nu i se va recunósce titlulu de posesiune asupra Poloniei. Rusi'a inse tace si face, ea aduna militia si in giurulu marginiloru austriace si e gata a redica manusia déca i s'ar arunca.

In 5. Noembre se va deschide corpulu legislativu alu Franciei, atunci póte ca in parlamente se voru scormoni protestele facute de Palmerston si Guizot in 1846 in contra ocuparei Cracoviei, déca Austri'a se va retrage dela actiunea comuna cu Franci'a si Angli'a.

Rusi'a a cerutu dechiarari si dela Itali'a, pentru suscripitiunile in favórea poloniloru, inse i se respunse cu libertatea la fapte filantropice.

Bai'a de Crisin, inceputulu lui Optobre 1853. Suspinu si ceva. Reintorcundu me dintr'o caletoria prin comitatele Aradu si Biharu, me sentiu indetoratu a descrie publicului unele espérantie si impresiuni aduse cu mine din acele parti, precatu se tienu ele de caus'a nóstra comuna natiunale si au o insemnatate multu cumpenitória.

Nu voui se atingu aici despre marea si fatal'a calamitate, ce domnesce prin acele parti in urm'a secetei, carea domni pre acolo de asta primavéra intr'o mcşura infricósiata, si carea pre bietii economi

fora diferinția de națiune și confesiune și ruina totalmintre, cunoscută și comună: ci voi se reportezu pre seurtu despre situațiunea cauzei române naționale în acele părți și despre unele opinii publice, ce domnescu pre acolo, cumu și despre cutări evenimente în ascunsu concepute și țesute, dar de cea mai mare și afundă patrundătoare însemnată pentru viața noastră publică, pentru progresul nostru național.

Opiniile Romanilor noștri Aradani pentru de a 'și eluța o viață națională publică și de a și redica limb'a și barbatii naționali de capacitate la rangulu și valoarea, ce li se cuvine după momentul precumpanitoriului lor elementu, sunt cunoscute. De doi ani înocce ei dederă la tronul planșori preste planșori și petitiuni preste petitiuni, și aceste se derivă cu prea înaltă semnatura la cancelari'a ungara aulică, una unuția mersă pre alta cale, și ea și are de rezultat — a) emiterea altisimului autografu din 27 Iul, 1862, prin carele de nou se defigu și se respica drepturile limbei române prin comune, — b) denumirca unui romanu, a Domnului Teodoru Serbu, fiu de țeranu din acestu comitat, de supremu comite.

Prin midilocirea acestor două pusețiuni tari, cascigate la staruințele lor din grati'a monarcului, Romanii noștri — mai alesu cei ce nu cunoscău bine person'a noului supremu comite — credeu, cumca voru ajunge curendu a se mantui de tota apasarea nesuferibilă a magiarismului; — dar se insielară amar.

De locu la începutu, cei ce nutrieau mai demultu o întemeiată neîncredere în acestu barbatu „alu doririlor“ (după cumu ne-am datu a maguli pre unii alesi ai regimului) și prin urmăre pandeau cu cea mai încordată atențiune asupr'a pasiloru și faptelor lui, observară, precumca dinsulu e mai multu unelța orbă a magiarismului domnitoriu și apesatoriu, decatu organu și faptoriu loialu alu națiunii, ce i a datu esistența și la redicatu cu braciile sale la înaltimea de adi.

Inteleginți'a noastră din Aradu și de prin pregiuru era gata a dá numai decatu nevala asupr'ai prin néscă plangeri la Măiestate, dară însă se aflară și de aceia, cari condusi de cele mai morali și mai politice intențiuni scura împedecă atari planșori, — fiindu le cunoscutu, că în scurtu tempu Ilustritatea sa domnulu Supremu comite va ave a și face reportulu seu oficiosu despre planșorile cele multe și încă nedeslegate, și nutrindu ei speranți'a, ca dinsulu cu acesta ocaziune, misicatu de sangele seu celu romanu și de cugetulu seu celu creștinescu, precumu și de respețele cele fragețe ale unui parinte bunu catra copii sei, caroru vre se le făcă renume bunu și paladiu securu în sinulu națiunii române, va încerca a vindeca dorerile și necasurile națiunii sale, descoperindu Cancelariei și tronului cu condeiu oficiosu impuitoriu adevărulu, enumerandu un'a cate un'a nedreptățirile, ce ni se făcă limbei și națiunii noastre în comitat. Sau insielatu cumplitu acesti buni barbati! Domnulu Supremu comite Serbu și-a facutu acelu reportu înainte cu mai multe septemani; dar însă — vai de cauza română, deca acestu reportu se va lua de base la deslegarea ei!

Precatu a potutu resuffa din acestu actu arcanu în publicu, în acel'a misicamintele române naționale din comitatulu Aradului, — că și în generalu, se critica fora crutiare și se condamnă destulu de învederatu; gravaminele Romanilor în privinți'a limbei și a naționalității se spunu a fi fora temeiu; pretensiunile Romanilor se dechiară de esagerate, și preste totu guvernulu magiaru se glorifică *)

Ce se dicu la aceste? — Se atingu specialmintre, cumca înteleginței române i se da una testimoniu de paupertate? — Se demintiescu asertele din acestu actu prin fapte publice, comunu cunoscute? — Se amintiescu istori'a cu de curundu repausatulu Dehelianu, unulu dintre cei mai demni și mai calificați barbati romani, care ne aflandu spijinulu speratu în I. sa se topi de superare. — Ba tacu, nu mai dicu nemicu, — judecene lumea seu conscienti'a fiacarui și se trecemu la altu tablou mai marețiu și ilustru, mangaindume pre mine și mangaindu scump'a romanime, ca cerulu ne a daruitu prelunga multa amaratiune și intristare și cate o bucuria, catu de rară, dar înse precumpanitoriă!

Din funtana secură de și forte privată me convinsei, cumca Ilustritatea sa D. episcopu gr. cat. din Oradea mare, despre carele — sciti bine că națiunea nu nutriea cele mai bune speranțe **) de cateva lune încocce făcă repetite remustratiuni către înalt'a cancelaria ungara aulică în caus'a noastră națională. Trebuie se marturisescu, ca am avutu ocaziune a vedé unulu din aceste acte, și ca dinsulu eră — chiaru contrastulu reportului oficiosu mai susu amintitu! Sciti, ca zelulu, ba foculu naționalu, cu carele se combatu într'insulu apasările și se ápera pretensiunile năstre naționale — m'a surprinsu într'o mesură atatu de straordinaria, încata am începutu

*) Stim'a noastră depinde dela susținerea și apararea dreptului și onorei năstre față cu strainii. Și eume află în mediu de germani și magiari, înse și asuprirea romanilor o combatu fora crutiare cu arm'a dreptății. — Pare ca nu me încumetu a crede așa ceva despre acestu barbatu de altufeliu renumitu. — R.

**) Din contra, numai se nu fimu insialati în asteptari, sperămu forte multu și mai sperămu, ca cele ce ne veniră la urechi despre tractarea II. sale cu clerulu voru casiuna, nu desonóre, ci onóre națiunii. — R.

a cantă cu entuziasmu: „Marire Tie, celui ce neai aratatu noue lumina!“

Gratia Tie, prea sântite parinte, ca neai datu balsamu pre anima cea aduncu vulnerată! —

În fine nu potu a retacé, ca înteleginți'a română din Ungari'a e forte superată, căci în diet'a Transilvaniei nu sa aflatu sufletu de Romanu, carele la atate ocaziuni bune, ce se oferiră se amintésca macaru unu cuventu ticalós'a stare, în carea geme partea națiunii noastre din Banatu și Ungari'a — în jugulu magiarismului celui mai nesuferitu și anarhi'a ceea înfricosiata, ce domnescă prin midilocirea ierarhiei serbesci în scolele noastre poporali, încependu a ne susapă venitoriulu nostru dela radecina.

MAIESTATEA S'a C. R. APOSTOLICA

s'a înduratu pré-gratiosu a demanda deschiderea unei a

VIII. LOTERIE DE STATU

spre scopuri filantropice și comunu-folositoare, și totudeodata pré-gratiosu detiermuri, cá din curatulu venitulu alu acestei loterie

un'a diumetate

se se decide zidirei unui institutu de smintiti în Tirolu, inființiarei unui institutu pentru scutirea femeilor esite din carceri în Veneti'a, și eventualuminte după mărirea acestei diumetati spitalului de copii dela St. Anna în Vien'a și spitalului de copii Franciscu-Josefinu în Prag'a;

ear' ceealalta diumetate

spre fundarea de stipendie de mană pentru fetele fara avere ale c. r. oficeri, ale partiloru și deregatoriiloru militari; în fine spre inființierea de fundatiuni în casele mai nalte de creștere și în companiele de scóla.

Amesuratu acestui prá-naltu mandat, c. r. directoratu alu veniteloru de loteria, deschide aceasta

FILANTROPICALOTERIA de STATU

ale carei castiguri după planulu de jocu adungu însemnata suma de

300,000fl. de val. austr.

Unu sortiú costă 3 fiorini val. austr.

Fiindu ca se lucră pentru înaintarea unor scopuri atatu de folositoare civili și militari, și fiindu ca cumparatoriiloru de sortiuri li se deschide calea spre castiguri atatu de însemnate, direcțiunea veniteloru de loteria nutresce speranți'a, ca și loteri'a această se va bucurá de asemenea via împartășire, ca și celelalte loterii filantropice de pana acum.

Dela c. r. directoratu alu veniteloru de loteria.

Despartimentulu loterieloru de statu pentru scopuri filantropice și comunu folositoare.

Vien'a, 17. Septembrie 1863.

Fridericu Schrank,

2—3

c. r. consil. de gubernu și siefulu direct de loteria.

Nr. 3807 1863 civ.

E d i o t u.

Provocarea lui Vasiele Scutariu din Bácsfalu.

Dela Magistratulu urbanu și districtualu, cá judecatoria cambială se aduce la cunoscința publică, precumu ca Dlu Albert Schmidt prin Dnulu Advocatulu seu Ioane Hintz a acusat pe absentulu Vasilie Scutariu, respective pe curatorulu seu ad actu, puncto restulu datorii cambiale de 53 fl. 50 cr. pe lenga comp. access. și în urma făcutei cereré sau și concesu mandatiunea de platire.

Ne fiindu judecatoriei acestia domiciliulu lui Vasiele Scutariu cunoscutu, sau denumitu pe speșele și pericolulu Dlui în privinți'a cea după prescriptulu procesurei Dulu Advocatu Franciscu Jaco, care are de a încheia procesulu.

Vasiele Scutariu se provoacă prin acestea, ca se instrucze pe denumitul Curatoru despre pertractarea cuviințiosa a procesului seu, séu se făcă judecatoriei acestia unu altu plenipotentu cunoscutu, ca la din contra are sieși de a se mesură întârziarea.

Brasiovu, în 26. Septembrie 1863.

Dela Magistratulu urbanu și districtualu, cá judecatoria cambială.

2—3

Cursurile la bursa în 16. Octombrie 1863 sta așa:

Galbini imperatesci	—	—	5 fl. 35 cr. v. a
Augsburg	—	—	112 " — "
London	—	—	114 " 50 "
Împrumutul naționalu	—	—	81 " 75 "
Obligațiile metalice vechi de 5 %	—	—	75 " 70 "
Actiile bancului	—	—	791 " — "
creditului	—	—	187 " 20 "

* Obligații desarcinării pamentului în 13. Octombrie 1863:

Bani 74. — — Marfa 7.50

Redactoru respundietoru

JACOBU MURESIANU.

Edițiunea: Cu tipariulu lui

JOANNE GÖTT.